
BEDEN VE TOPLUMSAL DEĞİŞME: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADIN BEDENİNE YÖNELİK SÖYLEM VE PRATİKLER

Sevim Odabaş*

Marx'ın da söylediği gibi tarih başının üzerinde yürümez, fakat ayaklarıyla düşünmediği de bir gerçektir. Ya da bir başka deyişle, tarihin ne 'başını', ne 'ayağını' değil, yalnızca bedenini düşünmemiz gerekir.

Maurice Merleau-Ponty

ÖZET

Bu yazı, erken Cumhuriyet dönemindeki modernleşme sürecinin kadın bedenine yönelik söylem ve pratikler üzerindeki yansımalarını ele almakta ve tartışmaktadır. Bu yazı, kendi sınırlarında iki temel iddiayı öne çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi, bu dönemde siyasal iktidarın veya Kemalist rejimin "terapatik" (şifa) stratejiler ve uygulamalar ile cinsiyetlendirilmiş bedenleri (gendered body) yeniden inşa ettiği ve düzenlediğidir. Diğeri ise modernleşme süreciyle birlikte, kadınların bedenleri ile ilgili olarak yeni tasa, kültürel örüntü, söylem ve pratiklere muhatap olmaya başladığıdır.

Anahtar kelimeler: beden, ulus, kadın bedeni, söylem ve pratikler

---

*Dr., Mersin Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

GİRİŞ

Beden(ler) sadece biyolojik gerçekliği değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliği de okuyabileceğimiz kültürel bir metindir. Beden soluk aldığı zamanın, kültürün tanığı ve simgesidir. Her coğrafyanın, dinin, kültürün ve toplumsal yapının belleği bedenler üzerinde kayıtlıdır. Bir başka deyişle, beden farklı coğrafya, din, kültür ve toplumsal yapıda mevcut olan çeşitli söylemlerin, kurumların ve pratiklerin anlam kodlarını taşımaktadır. Tarihsel ve toplumsal dönemlere göre bedene yüklenen, nakşedilen kültürel ve toplumsal değerler, semboller dönüşmekte ve değişmekte; beden üzerinde tasarufta ve denetimde bulunan söylem, kurum ve pratikler de farklılaşmaktadır (Foucault 1993; O'Neill 1986; Synott 1993; Turner 1996). Toplumsal hayatta eylemlerimizi muktedir kılan ve kısıtlayan bedenlerimizdir. Bedenlerimiz ile dünyaya açılırız. Bedenlerimiz kendi biricikliği içinde toplumsal yapıyı algılar ve toplumsal yapının algısı da bedenlerimize eklenir. Böylece, bedenlerimizden ayrı değerlendirebileceğimiz herhangi bir toplumsal zaman, mekân ve eylem alanı yoktur. Merlau-Ponty'nun da belirttiği gibi "beden dünyada olmanın, dünya ile iletişim kurmanın bir aracıdır. Bir bedene sahip olmak, belirli bir ortama katılmak, bazı projelere sahip olmak ve bunları gerçekleştirmeye çalışmaktır" (1992:82).

Her toplum, kurumlarıyla, söylemleriyle ve pratikleriyle zaman ve mekânda bedeni ve bedensel ilişkileri kodlamakta ve örgütlemektedir. Siyasal iktidarların toplumsal tahayyül ve taleplerinin tezahür ettiği mahallerden biri olan beden, her dönemde "toplumsal düzen" sorununun bir parçası olarak görülmekte, sürekli denetime tâbi tutulmakta, titiz ve dikkatli bir biçimde çeşitli pratiklerle düzenlenmektedir. İktidarların nazarında "bedenin yönetilmesi" (the government of body) toplumun yönetilmesinin temelini oluşturmaktadır (Turner 1996). Bedenlerin denetimi ve düzenlenmesi, sosyopolitik bedenlerin, diğer bir deyişle toplumsal ve siyasal formasyonun sürekliliğinin bir garantisi olarak görülmektedir.

Mödem öncesi dönemlerde bedenin örgütlenmesi ve kontrolü daha ziyade kutsal nedenlere dayanmaktadır. Ruhun saflığını koruma adına günah kavramıyla işletilen bedene dair normlar, modern zamanlarda seküler ve bilimsel bir kisveye bürünmektedir. "Toprak temelli devletten" ziyade "nüfus temelli devleti" esas alan modern iktidar, nüfus olarak ortaya çıkan canlılar topluluğuna özgü olgular (doğum, sağlık, sağlığı koruma, hastalık, uzun yaşam, ırkı ıslah etme, ölüm vb.) üzerine odaklanmakta ve "çıplak hayatı" çeşitli söylem, kurum ve pratikler ile disipline etmekte ve rasyonelleştirmektedir (Agamben 2001).

Modern toplumda, şifa dağıtmayı ve vatandaşlarının bedenlerine göz kulak olmayı kendisine görev edinen "terapatik devlet" in (O'Neill 1986:142), çeşitli söylemlerle bilhassa tıp söylemiyle üzerine titrediği "çıplak hayat" ve dolayısıyla bedenler, toplumsal düzen açısından bir sorun, bir ölçüm ve bir denetim nesnesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Her toplumsal sistemin beden ile ilişkili muhtelif sorunları çözmesi gerektiğine işaret eden Turner'a göre (1996:107), beden ile ilişkili olan sorunlardan ilki, her toplumun varoluş koşullarının araçlarını ve bireylerini üretmek zorunda olduğu yeniden üretimdir (reproduction). İkincisi, yeniden üretim boyutundan ayrı düşünüle-meyecek olan toplumsal mekânda nüfusun düzenlenmesidir (regulation). Üçüncüsü ise içsel bedenin (interior body) bir problemi olarak arzunun sınırlandırılmasıdır (restrain). Ve son olarak da toplumsal mekânda bedenlerin sunumu ya da temsildir (representation).

Erken Cumhuriyet dönemindeki siyasal iktidar da yukarıda işaret ettiğimiz bedensel sorunları kontrol altında tutabilmek ve toplumsal düzeni sağlayabilmek için çeşitli siyasaları, söylemleri ve pratikleri işe koşar. Bunun yanı sıra, bu dönemde toplumsal yapıda meydana gelen dönüşümlerin ve uygulanan beden siyasalarının etkisiyle cinsiyetlendirilmiş bedenlerin¹ özelde de kadın bedenlerinin geleneksel beden kültüründen modern beden kültürüne adım atması beklenir.

Bu yazının amacı, erken cumhuriyet döneminde vuku bulan toplumsal değişme veya modernleşme sürecinin kadın bedenine yönelik söylem ve pratikler üzerindeki yansımalarını incelemektir. Bu yazının ilk bölümü mo-

---

¹ Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı, kadın ve erkek rollerinin toplumsal olarak inşa edildiklerini ve bu nedenle değişmeye mahkum olduklarını göstermesinin yanı sıra daha eşitlikçi kimlikler sunmasından dolayı, kadın çalışmalarında bir dönem yaygın bir şekilde kullanıldı. Ancak, toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetin nasıl maddileştirildiği, kadın ve erkek bedenlerinin hangi süreçler yoluyla nasıl inşa edildiği veya kurulduğu konusunda suskun kalmış ve bir açılım getirememiştir. Kartezyen ikiciliğin, yani akıl-beden kutuplaşmasının bir türevi olarak bir dönem kadın çalışmalarında istihdam edilen cinsiyet (sex)-toplumsal cinsiyet (gender) kategorileri, cinsiyeti biyolojiye, dolayısıyla toplumsalla bağlantısız olana indirgemiş, toplumsal cinsiyeti de bedenden arındırılmış bir kültürel alana yerleştirmiştir. Böylece, toplumsal cinsiyet kavramı, bedeni ve bedensel tecrübeleri buharlaştırmıştır. Oysa ki, insanlar sadece "kartezyen ruhlar" olarak değil, bedenleri ile de toplumsal alanda bir var oluş mücadelesi gerçekleştirmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramının sınırlılıklarının sorgulanmasına bağlı olarak kadın çalışmalarında cinsiyet/toplumsal cinsiyet kutuplaşmalarının yerine toplumsal cinsiyet süreçlerinde bedenselliği de yok saymayan "cinsiyetlendirilmiş beden" (gendered body) kavramı gündeme gelmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramının Kartezyen ikiciliğin, yani akıl-beden kutuplaşmasının ve "nötr beden" in üretimine nasıl hizmet ettiği ve bu kavramın sınırlılıkları konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Butler 1993; Gatens 1996; Witz 2000

derleşme sürecinde ulusal kimliğin inşasında işe koşulan beden siyasalarını anlama ve analiz etme çabasına yoğunlaşmaktadır. Daha sonraki bölüm ise erken Cumhuriyet döneminde kadın bedenine yönelik söylem ve pratiklerin (güzellik, moda, diyet) mahiyetini genel hatlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

BEDEN VE ULUS

Memleketimizin sıhhatini korumak ve takviye etmek, ölümlü azaltmak, nüfusu çoğaltmak, bulaşıcı ve salgın hastalıkların tahribine karşı koymak ve bu suretle millet fertlerinin dinç ve çalışmaya kabiliyetli sıhhatli vücutlar halinde yetişmesini temin etmeliyiz.

Mustafa Kemal Atatürk

Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarmaya yönelik reform çabaları ve akabinde Cumhuriyet rejimi ile gerçekleştirilen köklü devrimler hem ulusun siyasal gövdesini (body politic), hem de cinsiyetlendirilmiş bedenleri kuşatan kültürel örüntüleri ve alışkanlıkları dönüştürür. Diğer modernleşme ve uluslaşma tecrübelerinde olduğu gibi Türkiye'de de, siyasal iktidarlar bedenleri gözden ırak tutmaz ve ihmal etmez. Tam tersine, Cumhuriyet rejimi, ulusun iktisadî ve kültürel açıdan kalkınabilmesi için vatandaşlarının bedenlerine ehemmiyet verir ve onların sağlam ve çevik olması için çeşitli söylem, kurum ve pratikleri işe koşar. Bir başka deyişle, yeni rejimin nazarında vatandaşlarının vücutlarının görüntüsü, sağlığı, çevikliği ve doğurganlığı büyük önem arz eder. Çünkü, Cumhuriyet rejimi sağlıklı, güçlü, zinde, güzel ve bakımlı bedenlerle ulusal kalkınmanın sağlanabileceğine ve aynı zamanda çağdaş uygarlık düzeyine ulaşılabilceğine imân etmektedir.

Yeni rejim, bir yandan "ulus vücudunun derisini kaplayan çeşitli hastalıklarla" (Peker 1936:11) mücadele etmeyi, yani ekonomi, hukuk, eğitim, din vb. alanlarda köklü dönüşümler gerçekleştirmeyi, diğer yandan da "terapatik" iktidar stratejileri ile vatandaşlarının bedenlerini yeniden inşa etmeyi ve düzenlemeyi hedefler. Erken Cumhuriyet dönemindeki iktidar, beden ile ilgili terapatik stratejilerini ve uygulamalarını tıp ve spor kurumuna dayanarak oluşturur. Nitekim, bu dönemde düzenlenen *I. Millî Tıp Kongresi*'nin (13 Eylül 1925) açılış konuşmasını yapan dönemin başbakanı İsmet İnönü, Cumhuriyet idaresinin bilim ve bilim adamlarının kurallarına dayandığını, hekimlerin ülkenin ilerlemesinde çok büyük etkiye sahip oldu-

ğunu beyan eder (I.M.T.K. 1926:1-4). Ayrıca, bu kongrede hekim Ziya Nuri Paşa (1872-1936) da nüfusun memleketin başlıca serveti olduğuna dikkati çeker ve nüfus siyaseti yahut öjenik (ırk ıslah ilmi) konusunda hekimlere büyük vazifeler düştüğünü ifade eder (I. M.T.K. 1926: 8-13).

Hekim Besim Ömer Akalın (1861-1940) ise *Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalı?* (1938) adlı çalışmasında, ulusun varlığının kuvvetlenmesinin ve ilerlemesinin nüfusun artmasıyla rabitalı olduğunu dile getirir. Akalın'a (1938) göre, sıhhat ırkın esaslı bir sermayesidir. Benzer bir biçimde, hekim Mahzar Osman Uzman da gürbüz çocuklar yetiştirmek amacıyla güzel kadınlar ile sağlıklı erkeklerin evlenmeye teşvik edilmesinden, çocuk yapmayanlardan ekstra vergi alınmasına, çocuk yapmanın tıpkı askerlik gibi vatanî bir görev sayılmasından, özürlülerin, çirkinlerin kısırlaştırılmasına ve kürtajın yasaklanmasına kadar bir çok konudaki önerilerini öjenik üzerine verdiği bir konferansta ifade eder (Uzman 1939: 7-12).

Bu dönemde muâsır medeniyet seviyesine ulaşmada bir "pasaport" olarak algılanan bedenlerin (Featherstone 1991: 86) kamusal temsili oldukça önemlidir. Bu durumu, Abdullah Cevdet (1869-1932) *Mükemmel ve Resimli Adâb-ı Muâşeret Rehberi* (1927) adlı kitabında şu şekilde dile getirir :

"...geçenlerde sefaretlerimizin birine görevle tayin olunan bir efendinin dişlerini yaptırmadıkça pasaportunun verilmediğini işittiğim vakit Hükümet-i Cumhuriyetimizin bu hareket ve basiretini tebrik ettim" (Cevdet 1927:505'den aktaran Meriç 2000: 369).

Sağlam nesillere ve sıhhatli bedenlere kavuşma arzusunu modern tıp kurumu ve hekimler eşliğinde gerçekleştirmeye gayret eden yeni rejim, mevcut beslenme alışkanlıklarının değiştirilmesine yönelik de bir takım girişimlerde bulunur. Hekim Zeki Nâsır, mevcut beslenme alışkanlıklarının değiştirilmesine yönelik çeşitli stratejileri, hazırladığı *Şehir ve Köyde Tagdiye Meselesi* (1931) adlı raporda takdim eder.² Nâsır'a göre, "Gerek nesl-i hâzır ve gerekse müstakbelin sıhhat ve afiyeti ve bedenî tenasübünde en mühim âmîl tagaddidir" (1931: 119-120). Yine, hekim Baha Oskay da hazırlanmış olduğu *Yemek ve Beslenmek Meselesi Hakkında Köylüye Öğütler* (1936) adlı raporda yemek ve beslenme meselesinin "fennî bir hakikat" olduğuna ve ayrıca gıdaların tercihinde belirli inceliklere dikkat edilmesi gerektiğine işaret eder. Oskay'a göre "insana lüzumlu, az lüzumlu, hattâ muzır olan gıdaları intihab ve redd etmede yaş, boy, ağırlık, günlük yapılan iş ve meslek gibi özelliklere itibar edilmelidir." (1936: 3-49).

² Bu raporun, erken Cumhuriyet döneminde beslenme konusunda hazırlanmış ilk rapor olduğuna dikkatimi çeken ve bu rapora ulaşmamı sağlayan Hüsrev Hatemi'ye çok teşekkür ederim.

Denilebilir ki, geleneksel beslenme alışkanlıklarının ve beden kültürünün değiştirilmesine yönelik bu teşebbüsler, aslında bedenleri "dietetik yönetim" in (Turner 1991:164) ve "iştahı medenileştirmenin" (Mennel vd., 1992: 48) temel ilkelerine, yani rasyonel, sıhhi, ölçülü, dengeli ve düzenli beslenmeye tâbi olmaya sevk ve teşvik eder.³ Böylece, yeni rejim, mazinin hastalıklı, miskin ve irrasyonel değerlerini taşıyan bedenlerin, ancak tıbbî, dietetik yönetim esaslarına ve hekimlere tâbi olduğu takdirde "sıhhatli" ve "medenî" bedenlerin hasletlerini kazanabileceğini ümid eder.

Bunlara ilâve olarak, erken Cumhuriyet döneminde siyasal iktidar, ulusun kalkınması ve ilerlemesi için modern sporlara büyük önem verir. Bu dönemde, modern beden kültürünün ve jimnastik sporunun yaygınlaşmasında büyük rolü olan millî beden terbiyecisi Selim Sırrı Tarcan (1874-1956)'a göre:

"İnsan vücudu daima harp eden bir orduya benzer. Dünyaya geldiğimiz andan itibaren cidal başlar ve ölünceye kadar sürer. Galebe daima iyi hazırlanmış, iyi yetiştirilmiş ordunundur... Orduları daima harbe hazır olan milletler nasıl âtilerinden emin iseler, vücuduna bakan insanlar da hayata emniyetle bakabilirler" (Tarcan 1947:7-9).

Tarcan beden terbiyesini kemâl mertebesini bulmuş bir medeniyetin mahsûlü olarak algılamaktadır. Ona göre, "beden terbiyesinin varlığı bir milletin tam bir inkişafına mahzar olduğuna delâlet ettiği gibi, yokluğu da içtimâî düşkünlüğün bir alâmetidir" (1935: 65).

Erken Cumhuriyet döneminde, "millî" ve "inkılâpçı" amaçlar çerçevesinde ulusal kalkınmayı sağlamak ve bedenleri güçlendirmek, mutî kılmak, güzelleştirmek ve dahası ırkı ıslah etmek için *Beden Terbiyesi Kanunu* yürürlüğe konulur. Ve bu kanunla "vatanına faydalı" bir uzuv olması istenen her Türk vatandaşı da beden zindeliğini ve çevikliğini muhafaza etmek ile mükellef kılınır.

³ Bu noktada, Türkiye'de modernleşme politikalarının beslenme örüntüleri ve dolayısıyla kültürene olan etkilerinin sosyolojik açıdan incelenmeye ve sorgulanmaya muhtaç bir alan olarak karşımızda durduğunu ifade etmek isterim.

Resim 1

"1926 yılında Çapa Öğretmen Okulu'nda açılan ve İsveç'ten getirilen Igne Nerman adındaki kadın öğretmen, okul müdürü Selim Sırnı Tarcan ve diğer öğretmenler ile birlikte fotoğraf çektiren ilk kadın beden eğitimi öğretmeni kursuna katılan 20 öğrenci."

Bu dönemde maziyi ya da Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemini "hastalık", "güçsüzlük ve şarkın illetli uyuşukluğu" ile özdeşleştiren Cumhuriyet rejimi, sağlıklı toplum ve sağlıklı bedenler yaratmak için seferber olur. Modernleşme veya Batılılaşma süreci ile gerçekleştirilen reformlarla cinsiyetlendirilmiş bedenlerin, siyasal gövdeye eklenmesi hedeflenir. Bu dönemde vatandaşların bedenlerini disipline etmesi ve sağlığını koruması hem millî vazife hem de medenî olmanın bir göstergesidir. Modernleşme süreci ile beden kültürü farklılaşır ve değişir. Bir başka deyişle, cinsiyetlendirilmiş bedenler "idare-i ilah" dairesinden adım adım "idare-i dünyevî" dairesine tâbi olmaya başlar.

KADIN BEDENİNE YÖNELİK SÖYLEM VE PRATİKLER

Türk modernleşme sürecinde kadın bedeni, hep merkezî konumda bulunur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden, erken Cumhuriyet dönemi ve günümüze kadar vukû bulan modernleşme çabalarında kadınlar bedensel varoluşlarıyla ulusal ve uluslararası sahnede siyasal gövdenin bir vitrini veya aynası olarak görülür. Yeni rejim, hem modern (batı), hem de millî kimliğin kültürel sembollerinin nakşedileceği mntikalardan biri olan kadın bedenlerinin yeniden inşa edilmesi için bir dizi köklü reformlar gerçekleştirir. Bu reformların temel hedefi kadınların, erkekler ile eşit düzeyde aile hayatına, eğitim, meslek ve siyasal hayata aktif olarak katılmasıdır (Taşkiran 1973). Bu reformlarla kadınların iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir yurtsever ve dolayısıyla siyasal gövdeye yararlı bir uzuv olması arzulanır.

Cumhuriyet kızları (Arat 1998:157), toplumsal yapıda gerçekleştirilen reformların ve modernleşme sevdalısı "babalarının", "erkek kardeşlerinin" (Pateman 1988) ya da "yeni adamların" hâmilğinde siyasal gövdeye eklenir. Modernleşme süreciyle kadınlar, kendilerinin siyasal gövdeye faydalı birer uzuv olmalarına imkân tanıyan çeşitli siyasaların ve stratejilerin hem nesnesi, hem de öznesi olur. Cumhuriyet rejiminin köklü reformlarıyla kadınların elde ettiği haklar, bir yandan onların yeni kadın kimliği ile hayat sahnesindeki görünürlüğünü artırır, diğer yandan da siyasal gövdeye olan sadakatini ve minnetini pekiştirir. Kadınların hayat sahnesindeki görünürlüğünün artması ile kadın bedenleri yeni tasalar ve meşguliyetler edinir.

Erken Cumhuriyet döneminde kadın bedenlerinin inşasında güzellik, moda, diyet gibi söylem ve pratiklerin işbaşında olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemde, yeni hayatın veya muâsır medeniyetin değerlerini atf noktası alan bu söylem ve pratiklerin kadınlara nakledilmesinde, benimsetilmesinde yazılı kültür kaynaklarından dergiler, bilhassa da kadın magazin dergileri ve kız enstitüleri aktif bir şekilde rol alır. Muâsır medeniyetin de-

ğlerini nakleden ve teşvik eden bu toplumsal ajanlar, kadınlara çeşitli beden siyasaları ve stratejileri takdim eder.

Modernleşme sürecinin etkisiyle geleneksel beden örüntülerinde ve kültüründe bir takım değişiklikler meydana gelir. Özellikle kadın bedenlerinin, bu süreçle birlikte, doğuştan getirilen ve yazgıya dayalı geleneksel beden kültüründen, kendini, bedenini, kilosunu, kıyafetini gözetleyen, "ideal vücut cetvellerini", "zayıflama rejimlerini" ihlâl etmeyen ve beden bakım disiplini dikkate alan, fiiliyata ve sorumluluğa dayalı modern beden kültürüne adım atması beklenir. Modern beden kültürüyle şişmanlık ile mücadele, nelerin ne kadar yenilip içileceği ve beden egzersizleri gündeme gelir. Erken Cumhuriyet döneminde, *Süs*'de yayımlanan "Şişmanlık Kadınların Düşmanıdır" adlı makalede, kadınlara "şişmanlık kötüdür" paradigması telkîn edilir. Ve şişmanlıktan kurtulabilmeleri için beden hareketleri ve diyet pratiği tavsiye edilir.

"Zarafete meftûn bir hanım için şişmanlamak en korkunç bir kâbus-tur. Halbuki eğer gençken irileşmemişlerse bizde hanımlar ekseriyetle yirmi beşinde otuzunda mutlak lahm ü şahme teslim-i vücud ediyorlar. Bu, Türk kadınının hüsn-ü namuna en büyük bir felakettir. Şişmanlamak için ne yapmalıdır? Bu düşmanı def'ü ref için çare idman, istihmâm ve perhizden ibaret ise de bunların en birincisi ve en müessiri perhizdir. Hakikati söylemek icâb ederse fart-ı semâne onda dokuzu çok yemekten yahut yanlış yemekten inbiâs ediyor. Ve şişmanlayan hanımlar, pardon en hafif ismi ile ekûl olanlardandır. Vâkıâ erkek kadın hepimiz fazla yiyoruz. Fakat kadınların yalnız yemeklerde değil, yemek aralarında da ağızları durmuyor. Mutlak bir şey gevelemekten hoşlanıyorlar. Şişmanlamaktan nefret edenler en evvel yemeği hadd-i itidale tenzil etmek mecburiyetindedirler... Bir kere resimlerdeki kadınları birbiriyle mukayese ediniz. O resimler ki, naif olanı vasatî bir derecede olduğu halde şişman asgari bir derecede tasvir edilmiştir. Bunun al el tadrîc çoğalmak üzere daha, daha şişmanını tasavvur ediniz. Aman! hanımefendiler dikkat ediniz!"

Erken Cumhuriyet döneminde, yuvarlaklık, uzun saç, kına ve sürme üzerine kurulu Doğu güzellik anlayışı yerine zayıflığı, korse takmayı ve kısa saçları yücelten 'ecnebi güzelliği" (Taşçıoğlu 1958:74; Göle 1992: 58) egemen olmaya başlar. Ayrıca, yeni rejim genç kızları, güzellik yarışmalarına katılmaya teşvik eder (Duman ve Duman 1997; Akçura 2001). Bu dönemde bir medeniyet imtihanı ve kültürel değişim aracı olarak algılanan güzellik yarışmalarının toplumsal görünümünü ve dönemin güzellik örüntülerindeki değişmeyi, Nezihe Muhittin⁴'in *Güzellik Kraliçesi* (1933) adlı romanında açık

⁴ Nezihe Muhittin hakkında bkz. Erdoğan 1998; Baykan ve Basket 1999.

شیشانلق قادیلرک دشمنیدر ا

عراقده بئتون بر خاتم ایچون شیشانلق ائک قورقوج بر کا بوسدر . سالیوکه اکر کتیکن ایریکسه بئطرسه بئده خاتلر
عمومیتله ذیلجه چک بر اکثریتله یئکزی بئنده اونوزنده . مطلق لخم وشعنه تسلیم وجوده ایچیبورلر . بو تونک قادیلر
حسنی تاشه ائک بونوک بر فلا کتدر ...

شیشانلاق ایچون نه یاغالیدر ؟ بو دشمنی دلم بونام ایچون چاره ادمان ، استسمام بر بزمین عیادت ایسهه بونوک
ائک بر یئیسسی وانک - مؤزری بر یئیزدر . حقیقی سوبله چک ایتاب ایدرسه ، فرط سیاه ارنده ملنوز بونو کتکن ، یاخود ، یا کتکن
یگتکن اییمان ایچیبور و شیشانلایان خاتلر بوزده طلسان ملنوز ... یاردون ، ائک شایف اسیتله آکول اولالردندر .
واکما اوسکک قادین حیدر فضله بیورز . فقط قادیلرک یا کتک بئکله دکل ائک آره بئندهه آغخزری ملور بیور و مطلق
برشی کرده کتکن خوشلایبورلر ؟ شیشانلقدن شرمن ایدیلر ائک اول بئکی حد اعتداله تزییل ایتکک بچوبور بئندهه دورلر . مثلا سیاح

قالتجه چایی ترک ایتیلیر . اکر مطلق برشی لازم
ایسه ، بونوقاله یاخود بیون سوبیله قاریشیق بر باریدان
یکریمس سوسکایدر . ایکتیس درجههده قهوه آئین
دنیان شیلره هیچ لزوم بوندر . چونکه انسان
ایرومقله بوزولبور و یاخود ازیبورک وجودی
تئمیره احتیاج منن ایشون . یعنی سیاح یاغادن
قالتجه مدهدی طولور بر مدهه . هیچ بر معنا بوندر :
قهوه آئین یا ایتیلیر . بوندن واکتک شیشانلقدن
قورقوناق ایسته یئر دکل و مدهلریشه وختاریشه
اعتنا ایدرلر ، واکتسار بئک ای ایشون اولورلر .
چونکه سیاح و آتتام بئکزی بر وجودی قادیله
ایچون کالیدر . اکر بدایتده ساقفه اعتداله قهوه
آلتکنق واکتیکمک کوچ کایرسه بر ائک یاخود
بر بونوقاله ایتله اداره ایتکک یا کتسایدلر . سوزکه
ایکتندی قهوه آلتیسیده عین وجهله ترک
ایئک لازمدور ...

ایئکی بئک قایور و شمدی بو بئکرده نه بئک
وته ایچمک لازم کله چکی سوبیله لم . اضله یاغل
بالله بئکردور و بزیه و پاناس و نسولیه ، سادوج ،
اوش اونغاز کئی سیزوانلری ده بر طرف ایتک
لازمدر . سوزکه ، ائک بونوک دشمن حقایقته ،
پلاو ، بونوک کئی جنور بئکری اولدیندن بونلردن
بزایت درجههده ایجاب ایتکک شرط اعطیدر ، حق
بواءیتارله اکتیک بیله سوزک درجه اداره اقل ،
قزاونشی اکتک یاخود بئکسویق بر سییح ایتیلیر .
شکرده شیشانلقه خادمه واده ندر . شیشانلقدن
قورقان خاتم اقلدیلر شکره کتلیا و داع ایتیلیر .
قهور و عاتل حرویات ایچون سافارین شایان تویسه دور
حله چیلولایه قلی بئش اولان شیلردن اولدیندن
قطبیا ترک ایتکک لازمدور .

بونره مقابل بیله بئک بئکلر : اوردکله قازدن باعهه بئتون حیوان ائلری ، بیاش آئل بئتون باللره بئتون سبزووات ،
موزله آرموددن شیر بئتون تازه عیشلر و بئتون پئیزلر کال سیریشی ایتله بیله بیلیر .
قدا ایدیلن بئکلردن سوزک قلاتار ، عیشل قذق ایتیلور ، بئده بونکا مقابل وجودک تحاشتی و عرقاشی و حسن و رفیق
عاشقه ایتکک اعتباریه نه امتالیس عسارت ایتله ایدیلرکی دوشونولورسه ، بوزر مدهدی عین ایشونیه قبول ایتله بئک بر خاتم بونولوروی ...
سالیوکه ، یاغ ، غریبدرک ، سالیوکه اکثریتله شیشانلاقدهه ، یعنی ، قورک قادیلرک حسن و کفراتیق باواش باواش ائدن
گیتککدهه . بوزکه رسلرده کئی قادیلری بر بربک مقابله ایتیلرک اویوسلرک و تحیث اولان وسطی بر درجههده اولدیلر سالیه ،
شیشانلق آسئری بر درجههده کتسور ایتککدر ، بونک عل ائندریخ یونغانی اوزره ، دهل ، دما شیشانلق کتسور ایتیلر ... ایمان
خاتم ائتیلر و دقت ، دقت ایتیلر ...
ب کتسور اول

نوسو : ۱۷

Resim 2

"Şişmanlık Kadınların Düşmanıdır", Süs, Ekim 1339 /1923.

bir şekilde görmek mümkündür. Roman, babası tarafından erkek gibi yetiştirilmiş ve süslenme pratiklerinden bir ölçüde uzak durmuş Belkıs'ın güzellik yarışmasının düzenlendiği bir baloya katılmasından sonra, yaşamında meydana gelen değişimleri veya "benliğinde uyuyan cinsiyetinin bir ejder gibi uyanmasını" (Muhittin 1933: 55) konu edinir. Belkıs, babası Adnan Bey, samimi kız arkadaşı Lamia ile katıldığı güzellik balosunda çok dikkat çeker. Güzellik müsabakasının seçme heyetinde yer alan gazeteciler Belkıs'a bu müsabakalara katılmasını teklif eder; fakat Belkıs güzellik müsabakalarına katılmayı kabul etmez. Güzellik balosunda, Belkıs'a aşırı bir ilgi gösteren, Gün Aydın gazetesinde muharrirlik eden Vedat Naci ile Belkıs arasında geçen bir diyalogda Vedat Naci'nin aşağıdaki sözleri dönemin güzellik sisteminin değerlerini ve fiziksel görünüş normlarını açık bir biçimde gözler önüne serer:

"-Haklısınız... Zühal Ferda Hanım, hakikaten bir Rus güzeline benziyor. Fakat iştirak edenlerin içinde ondan daha güzeli yok ki. Meselâ Türk güzeli diye, o pullu al elbiseli doksan kiloluk hanımı mı intihap etsinler? Görmediniz mi kollarını?...Kurtdereliye taş çıkarıyor. Ya filizî tuvaletli güzele dikkat ettiniz mi? Bir korse, bir sutyen bile takmamıştı...Tulûat kumpanyasında sahneye çıkan şantözler gibi, güzellik müsabakasına çikılır mı?" (Muhittin 1933: 37).

Erken Cumhuriyet döneminde tertip edilen güzellik yarışmalarının jüri heyetinde yer alan Peyami Safa ise güzellik yarışmalarının işlevini şu sözlerle dile getirir:

"Güzellik müsabakaları, kadının kendi etine karşı estetik alâkasını çoğaltır; sıhîh ihmalleri giderir ve beden üzerinde bir dikkat uyandırır, bir kontrol koyar; plastik güzelliğe karşı sevgi doğurur. Hele bizim gibi, lâpacı harem kadınlarının yufka, yayvan ve hantal gövdeleri yerine, medenî kadın vücutlerinin teşrihî estetiğini ikame etmeğe mecbur milletler için, bu müsabakalar daha faydalı olabilirler. Haremin garpteki gülünç ve kötü şöhreti ile mücadele etmemize yarayarak mükemmel bir propaganda yerine geçerler" (Safa 1933:11).

Bu dönemde tertip edilen güzellik yarışmaları ile hem uluslararası hem de ulusal alanda Türk kadınlarının "kafes ve çarşıftan" kurtulduğunun ve "modern güzellik" kültüründe Batılı hemcinslerinden geri kalan bir yanının olmadığının bir ölçüde propagandası yapılır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında "yeni kadın" söyleminin inşasına katkıda bulunan, "Cumhuriyet kadınının bir aynası ve bir akıl defteri, bir sır yoldaşı, bir kafadarı, dostu, kardeşi ve ablası olan" *Cumhuriyet Kadını* (1934) adlı dergide ifade edildiği gibi, Cumhuriyet devrinde yaşayan kadın bir cepheli kadın

değildir. Bütün manası ile iş hayatında olduğu kadar, eğlenceli cemiyet hayatında da kendini gösteren kadındır. Fikir kadını olduğu kadar süs kadınıdır da (1934:2). Yeni kadının, iyi eş, anne olması hem ev dışında çalışması, hem de balolarda ve partilerde feminen özellikleri ile gerek çevresindeki insanları, gerekse de ulusu en iyi bir şekilde temsil etmesi aslî vazifesidir.

"Yeni kadın" söylemi ekseninde kadınların sosyalleşmelerini, bedenlerine yönelik çeşitli söylem ve pratikler ile yüz yüze gelmelerini, performanslarıyla ve görüntüleriyle medenî kadın olarak hayat sahnesinde bir yer edinmelerini temin edebilecek muhtelif siyasa ve stratejilerin takdim edildiği dönemin kadın dergilerinden biri de *Moda Albümü* (1936)'dür. Bu dergi, yazgıya dayalı güzellik anlayışından ziyade sorumluluğa dayalı güzellik anlayışını teşvik eder. Bu dergide doktorlar, estetik cerrahlar, yabancı güzellik uzmanları "güzellik ve zayıflama dersleri" hakkında kadınlara danışmanlık hizmeti verir. Kadınlara iletilen mesaj ve reklamlar ile güzelliğin artık bir "sır" olmadığı ısrarla vurgulanır. Yazgıya dayalı güzellik anlayışından sorumluluğa dayalı güzellik anlayışına geçiş çerçevesinde bütünsel ve ayrıntılı bir beden bakımı ve disiplini sunulur. Kadınlara "modern" güzellik kültürü çerçevesinde zamanın fiziksel görünüş normları, sağlıklı ve güzel olmanın yöntemi, rasyonel ve hazza dayalı beden bakım disiplini, kilo ve diyet bilinci nakledilir ve telkîn edilir. Bu derginin yazarlarından Hulki Ekler, "Nasıl Zayıflamalı?" adlı sütunda kadınlara kilolarını 5 ila 10 kilo kadar düşüren "zayıflatıcı yemek rejimleri" takdim eder. Ekler'e göre, "zayıflık modern hayatın birinci şartıdır... Genç kalmak veya gençleşmek isteyen herkes vücudunun ideal çizgilerini muhafaza etmeye çalışmalıdır..."(1936:6).

Benzer bir biçimde, Cemil Cahit Cem *Ne Yemeli, Nasıl Yaşamalı?* (1944) adlı kitabında, kadınlara bedensel güzelliklerini söndürmeyen ve bedenleri üzerinde düşünümseelliği teşvik eden siyasaları takdim eder. Cem'e göre, bir kadın için güzel olmak, sadece bir gurur meselesi değil, fakat her şeyden evvel bir vazifedir. Hem kendisine, hem de kocasına, hem de bir gün eşi olacak erkeğe karşı borçlu olduğu bir vazifedir. Fakat güzel olmak, sadece ve en evvel, kadının kocasına borçlu olduğu bir vazife değildir. Aksine, güzel olmak, güzel olmayı istemek ve güzelliğini muhafazaya uğraşmak, her şeyden evvel, her kadının kendisine, kendi saadetine ve bu saadeti korumak uğrunda arzusunun en büyük yardımcısıdır (Cem 1944:3-4). Güzelliğin kadının tesirli bir silahı olduğunu ifade eden Cem, Türk kadınlarının evlenir evlenmez kendilerini salıvermesinden, rahat ve miskin bir ömür sürmelerinden şikayetçidir. O'na göre, güzelliğin en büyük düşmanı, kendini salıvermek, rahatına düşkün olmak ve miskin yaşamaktır (Cem 1944: 6-11). *Ne Yemeli, Nasıl Yaşamalı?* (1944) adlı çalışmasıyla kadınlara beden stratejileri sunan Cem, yaşı ne olursa olsun her kadının yemesine içmesine, sağlığının ve güzelliği-

nin dengesine dikkat etmesinin, sağlığını ve güzelliğini muhafaza etmeye yönelik çeşitli çareler ve tedbirler dahilinde hareket etmesinin zaruri olduğunu belirtir.

Bunlara ilave olarak, erken Cumhuriyet döneminde yayım hayatına başlayan haftalık fikir gazetesi *Yeni Adam*'ı çıkaran eğitimci, felsefeci, hat sanatçısı İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978), sözkonusu bu gazetede dönemin "yeni kadın" idealini çeşitli boyutlarıyla ele alır ve tartışır⁵. Baltacıoğluna göre, yeni kadın ideali, eski ev kadını ideali değildir. Yeni kadın, kocasının eline bakmayan ekonomik bir şahsiyet fikridir. Yeni kadın, erkeğe göre menfi bir cins olmaktan ziyade onu tamamlayan, bütünleyen bir varlıktır. Yeni kadın fikri beraberinde, yeni bir "beden" telâkkisini de gündeme getirir. Yeni bedende sıhhat, çeviklik ve diri bir güzellik söz konusu olmalıdır. Üretimi katılmayan, müsbet kafaya, cinsî rüşde sahip olmayan ve bedenî iktidara varamayan bir kadın, yeni kadın değildir (Baltacıoğlu 1937: 2).

Baltacıoğlu, *Genç Kız* (1943) adlı kitabında, hayat sahnesine adım atan genç kızlara çeşitli konularda tavsiyelerde bulunur. O'na göre, genç kızlar güzelliğine güvenmemelidir; zira güzellik yaşa bağlıdır ve sönüp gitmektedir. Bu yüzden, hayatta başarılı olmak için "sönmeyecek güzelliklere" sahip olmak gerekmektedir. Baltacıoğlu, yüz güzelliğinin yeterli olmadığını, gövdenin de güzel olması gerektiğini, çürük, tembel bir vücudun güzel olmasının imkansız olduğunu, genç kızların yüzlerinin güzelliği ile övüneceklerine, gövdelerini yıpratmak her şeyden sakınmaları ve sağlamaştırmaları gerektiğini ileri sürer (1943:10). Böylece, siyasal gövdenin bekâsı için, "yeni kadınlar", kendilerini "sönmeyen güzellikler" ile donatmalı, bedenlerinin sağlığını ve bakımını disipline etmeli; hem akıllarını, hem de bedenlerini geliştirmelidir.

Öte yandan, toplumsal yapıdaki köklü reformların ve değişmelerin etkisiyle kişilerin giydiği kıyafetler, vücudu örten soğuk ve sıcak hava koşullarına karşı vücudu muhafaza eden bir vasıta olmaktan çıkıp, sosyal statüyü ve medenî olmayı temsil eden bir gösterene dönüşür. Cumhuriyet kızları Batı modasına uygun "asrî" kıyafetler giyerek yeni rejimin değerlerinin simgeleştirilmesinde aktif bir şekilde rol alır. Bu dönemde yaşam tarzında meydana gelen değişmeler, kıyafetlerin işlev itibarıyla yere ve zamana göre ayrılmasını gündeme getirir. Batı toplumlarında kılık kıyafet konusunda görülen moda cereyanları da kıyafet şekillerinin, kılık kıyafete yönelik tavır alışlardaki eğilimlerin dönüşmesine vesile olur. Dönemin, moda dergilerinde kıyafetlerin zamana ve yere göre ayarlandığını görmek mümkündür.

⁵ İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun fikir dünyasını cömert biçimde sunan Ali Yusuf Baltacıoğlu'na çok teşekkür ederim.

Erken Cumhuriyet döneminde, zamana göre değişik kıyafet şekilleri büyük şehirlerde yalnız yüksek sınıf ve bir dereceye kadar diğer sınıflar arasında kabul görmekle birlikte, büyük şehirlerden uzaklaştıkça da bu durumun manası ve öneminin kaybolduğunu belirten Taşcıoğlu'na göre, bu dönemde resmî kurumlar da kadın memurlar için, erkeklerinki gibi yeknesak ve ciddi bir kıyafet ister. Bazı kadın memurlar tarafından tayyörler bir kravat ilavesiyle erkek kıyafetine büsbütün yaklaşırlır (Taşcıoğlu 1958: 86-87).

Bu dönemde *Türk Kadını* (1947) dergisi de kadınlara nasıl giyinmeleri gerektiği konusunda bilgiler nakleder; modaya uymanın zaruri olduğu görüşünü ileri sürmekle birlikte, modaya fazla uymanın da zararları üzerinde durur. Nitekim, bu dergide "Kadın ve Giyiniş" adlı yazıyı kaleme alan Tarhan Toker'e göre:

"Kadın için süslenmenin, daha açığı bir değer kazanmak için modaya tabi olmanın psikolojik ve sosyal bir tazyik olduğunu madem ki kabul ettik, şu halde ondan beklediğimiz tek şey bu yolda mutedil olmasıdır...Burada esas, kadın vücudunu ve kadının estetik silüetini modanın gülünç esareti altına sokmamaktadır...Hele ana kadının giyinişi çok itinalı olmak zorundadır. Zira ana kadın hiçbir zaman koket ve artist gibi giyinemez. Onun süslenmesinde aile ve cemiyet, psikolojik ve pedagojik, millî ve bedîî tesiri daima aranacaktır...Türk kadınının her şeyden önce medenî ve modern bir kadın modasına uymak zorunda olduğu unutulmamalıdır" (Toker 1947: 5).

Böylece, modernleşme sevdalısı erkeklerin hâmilliğinde hayat sahnesine adım atan Türk kadınları, bir yandan çalışma ortamlarında cinsel kimliklerini silikleştiren "erkek gibi" kadın görüntüsü, diğer yandan da katıldığı davetlerde, balolarda ve eğlence etkinliklerinde kılık kıyafeti, süsü ve duruşu ile "feminen" kadın görüntüsü sunmaya çalışır. Bu devirde kadınlardan, müsrifliğe kaçmadan, "millî iktisat" çerçevesinde ve daha da önemlisi giyiminde ve süsünde "iffet" sınırlarını ihlal etmeden, modern beden kültürüne ayak uydurmaları beklenir.

Sevim Odabaş

Moda Albümü

Yaz ve yönetim yeri: Galata Yüksek-
okulunun Puluhbi han 3 No. daire
Telefon: 40614 — Telgraf: Moda
Sahibi (imtiyaz) : Hakkı Kutbay
Directeur Propriétaire

HER AYIN BİRİNCİ GÜNLERİ ÇIKAR
PARAIT LES PREMIERS DE CHAQUE MOIS
M A Y I S 1 9 3 6 — No. 2

Administration et Bureaux: Galata
Yüksekokulunun Puluhbi Han No. 3
Téléphone: 40614 — Telgr. Moda
Moda Direktörü: Halki Ekler
Directeur de Moda

Her ayında elli sayfalık fevkalâde nüsha nesreder. Fevkalâde nüshaları 30 kuruş. Senelik abonesi 200 altı aylığı 100 kuruştur. Moda Albümünde çıkan bütün modellerin taksir ve tabii hakkı, hakkı telif kanunu mücbince mahfuzdur.

NEBAHAT

Nebahat müessesesinin zengin koleksiyonundan: Emprimeden bir öğleden sonra elbisesi. Yakası kristal iki düğme ile tezyin edilmiştir.

Elbise: NEBAHAT

Foto Şerhyyo

DİKKAT GAZETEMİZİN ABONESİ 2 LİRADIR

Geçen sayımızdaki başlık altında dizilen abone tarifesi bir yanlışlık eseri olarak 300 kuruş gösterilmiştir. Senede 12 nüsha nesreden Moda Albümü her altı ayda bir (30) kuruş kıymetindeki fevkalâde nüshasızla beraber 200 kuruştur. 6 aylık 100 kuruştur. 3 aylığı yoktur. Yanlışlığı tasfih eder okurularımızdan özür dileriz.

Resim 3

“Nebahat Müessesesinin Zengin Koleksiyonundan : Emprimeden Bir Öğleden Sonra Elbisesi”, Moda Albümü, Mayıs 1936.

SONUÇ

Cumhuriyet rejimi, terapatik iktidar stratejileriyle vatandaşlarının bedenlerini disipline eder ve düzenler. Erken Cumhuriyet döneminde vatandaşların vazifelerinden biri de bedenlerinin sağlığına ve görüntüsüne önem vermektir. Yeni rejim, kadınlara kamusal alana "iştirâk etme hakkının" yanı sıra "süslenme hakkını" da tanır. Modernleşme sürecinin etkisiyle Türk kadınları bedensel sağlığı, çevikliği, güzelliği ve ayrıca modayı, teferruata dayalı vücut bakımını, kilo ve diyet bilincini atıf noktası alan modern beden kültürünün söylem ve pratiklerine muhatap olur. Ve bedenlerini "verili, doğuştan getirilen ve tamamlanmış" bir varlıktan ziyade, müsrifliğe kaçmamak ve iffet sınırlarını ihlal etmemek kaydıyla, göze hitap edecek ve gözü inandıracak bir biçimde bir ömür boyu inşa edilmesi ve üzerinde bir ömür boyu çalışılması gereken bir meşguliyet alanı olarak görmeye teşvik edilir.

KAYNAKÇA

- AGAMBEN, Giorgio (2001) *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, (Çev. İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- AKALIN, Besim Ömer (1939) *Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalı?*, İstanbul: Ahmet İhsan Basımevi
- AKÇURA, Gökhan (2001) *Ivır Zıvır Tarihi I Unutma Beni*, İstanbul: Om Yayınevi.
- ARAT, Zehra F.(1998) "Educating The Daughters Of Republic", Zehra F.ARAT, (Edit.), *Deconstructing Images Of "Turkish Woman"*, New York: St. Martin's Press: 157-180.
- ATATÜRK, M. Kemal, (1959) *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.18, 2.
- BALTACIOĞLU, İ. Hakkı (1937) "Kadın İdeali", *Yeni Adam*, Sayı 189, 2.
- BALTACIOĞLU, İ. Hakkı (1943) *Genç Kız*, İstanbul, Sebat Basımevi.
- BAYKAN, Ayşegül ve B. Ö-BASKET (1999) *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BUTLER, Judith (1993) *Bodies That Matter: On The Discursive Limit of "Sex"*, Newyork&Londra : Routledge.
- CEM, Cemil Cahit (1944) *Vücut Güzelliği İçin Ne Yemeli ve Nasıl Yaşamalı?*, İstanbul: Arif Bolat Kitabevi.
- CUMHURİYET Kadını (1934), Sayı 1.

- DUMAN, Doğan ve P. DUMAN (1997) "Kültürel Bir Değişim Aracı Olarak Güzellik Yarışmaları", *Toplumsal Tarih*, Haziran : 20-26.
- EKLER, Hulki (1936) "Nasıl Zayıflamalı", *Moda Albümü*, Sayı 8: 6- 22.
- ERDOĞAN, Türkan (1998) "Nezihe Muhittin'in Romanlarında Kadın ve Sosyal Değişme", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- FEATHERSTONE, Mike (1991) "The Body in Consumer Culture", M. FEATHERSTONE, M. HEPWORTH and B. S. TURNER (Edit.), *The Body, Social Process and The Cultural Theory*, London: Sage: 170-195.
- FOUCAULT, Michel (1993) *Cinselliğin Tarihi 1, 2, 3.* (Çev. H. Tufan), İstanbul: Afa Yayınları.
- GATENS, Maria (1996) *Imaginary Bodies Ethics, Power and Corporeality*, London:Routledge.
- GÖLE, Nilüfer (1992) *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*, İstanbul: Metis Yayınları.
- HATEMİ, Hüsrev (Tarihsiz) *Beslenme ve Şişmanlık Tarihine Giriş*, İstanbul: Mart Matbaacılık.
- İNÖNÜ, İsmet (1926) "Açılış Konuşması", I. Millî Tıp Kongresi, İstanbul: Kader Matbaası : 1-4.
- MENNELL, Stephen. ve DİĞERLERİ (1992) *The Sociology of Food: Eating, Diet and Culture*, London: Sage Publication.
- MERİÇ, Nevin (2000) *Osmanlıda Gündelik Hayatın Değişimi: Adâb-ı Muâşeret 1894-1927*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- MERLEAU-PONTY, M. *Phenomenology of Perception*, (1962/1992) (Trans. C. Smith), London: Routledge.
- MUHİTTİN, Nezihe (1933) *Güzellik Kraliçesi*, İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- NÂSIR, Zeki (1931) *Dördüncü Millî Tıp Kongresi Şehirde ve Köyde Tagdiye Meselesi*, İstanbul: Kader Matbaası.
- O'NEILL, John (1986) *Five Bodies: Human Shape of Modern Society*, London: Cornell University Press.
- OSKAY, Baha (1936) *Yemek ve Beslenme Meselesi Hakkında Köylüye Öğütler*, Muğla: Halk Basımevi.
- PATEMAN, Carole (1988) *The Sexual Contract*, Standford: Standford University Press,
- PEKER, Recep (1936) *İnkılap Ders Notları*, Ankara: Ulus Basımevi.
- SAFA, Peyami (1933) "Güzellik Müsâbakalarının İçinden Görünüşü", *Yedigün*, No: 3, 29 Mart : 11.

- SYNOTT, Anthony (1993) *The Body Social: Symbolism, Self and Society*, London: Routledge
- SÜS (1339/1923) "Şişmanlık Kadınların Düşmanıdır", *Teşrin-i Evvel* (Ekim).
- TARCAN, Selim Sırrı (1935) *Radyo Konferansları II*, İstanbul: Ülkü Matbaası.
- TARCAN, Selim Sırrı (1947) *Vakitsiz İhtiyarlamanın Sebepleri ve Daima Genç Kalmanın Sırları*, İstanbul: Ülkü Basımevi.
- TAŞÇIOĞLU, Muhaddere (1958) *Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri*, Ankara: Akın Matbaası.
- TAŞKIRAN, Tezer (1973) *Cumhuriyet'in 50.Yılında Türk Kadın Hakları*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- TOKER, Tahran (1947) "Kadın ve Giyiniş", *Türk Kadını*, Temmuz : 5.
- TURNER, Bryan S. (1991) "The Discourse of Diet" M. FEATHERSTONE, M. HEPWORTH and B. S. TURNER (Edit.), *The Body, Social Process and The Cultural Theory*, London: Sage :157-169.
- TURNER, Bryan S.(1984/ 1996) *The Body and Society Explorations in Social Theory* London: Sage Publications.
- UZMAN, Mahzar O. (1939) "Öjenik", *CHP Konferanslar Serisi/Kitap 2*, Ankara: Recep Ulusoglu Basımevi.
- ZİYA Nuri Paşa (1926) *LMilli Tıp Kongresi*, İstanbul: Kader Matbaası :8-13.
- WINTZ, Anne (2000) "Whose Body Matters ? Feminist Sociology and The Corperal Turn in Sociology and Feminism", *Body&Society*, Vol 6.(2) :1-24.

ABSTRACT

BODY AND SOCIAL CHANGE:

DISCOURSES AND PRACTICES TOWARDS WOMAN'S BODY

This paper deals with and discusses the reflections of modernization process in early Republic period on discourse and practices towards woman's body. This paper puts forward two basic assertions within its own boundaries. One of these assertions is that political power or Kemalist regime has reconstructed and regulated the gendered bodies through therapeutic strategies and practices. The other assertion is that in accordance with the modernization process, women have begun to collocutor new concerns, cultural patterns, discourses, and practices about their bodies.

Key words: body, nation, woman's body, discourse and practices